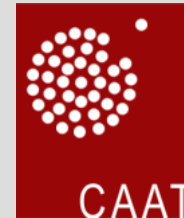

SPOLEČNOST TADY A TEĎ, o.p.s.

Centrum pro aplikovanou antropologii a
terénní výzkum při Katedře antropologie
FF ZČU

Problematika sociálního vyloučení ve vztahu k ohroženým skupinám a možnostem jejího řešení

Ladislav Toušek a Michaela Hirtová

Sociální nerovnost

- Každá společnost se vyznačuje sociálním rozvrstvením, tj. sociální stratifikací
- Sociální stratifikace je výrazem nerovného přístupu k vzácným statkům:
 - Bohatství
 - Moci
 - Prestiže
- Sociální nerovnost má dva hlavní kořeny:
 - Sociálně ekonomická nerovnost (společenská dělba práce – zaměstnání)
 - Sociokulturní nerovnost (symbolické hodnocení)

Co je to sociální vyloučení?

- **Sociální vyloučení** (exkluze či vytěsnění) je proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny jednotlivců na základě připsaných či získaných atributů vyloučeni z plné účasti ve společnosti, a který se projevuje v různých oblastech života.
- **Sociální inkluze** je opak sociální exkluze – tedy proces (ideál, princip) o sociální začlenění, resp. o potlačení mechanismů vyloučení.

Proč sociální vyloučení?

- O sociální exkluzi se začíná hovořit od 70., resp. 80. let minulého století
- Od 90. let součástí politiky EU

Důvody:

- Reakce na změny v západní společnosti (strukturální nezaměstnanost, migrace a „selhání“ integrace etc.)
- Nabízí komplexnější pohled, než „chudoba“ a neodkazuje jen k materiální deprivaci
- Umožňuje nahlížet jednotlivé jevy ve vzájemné souvislosti

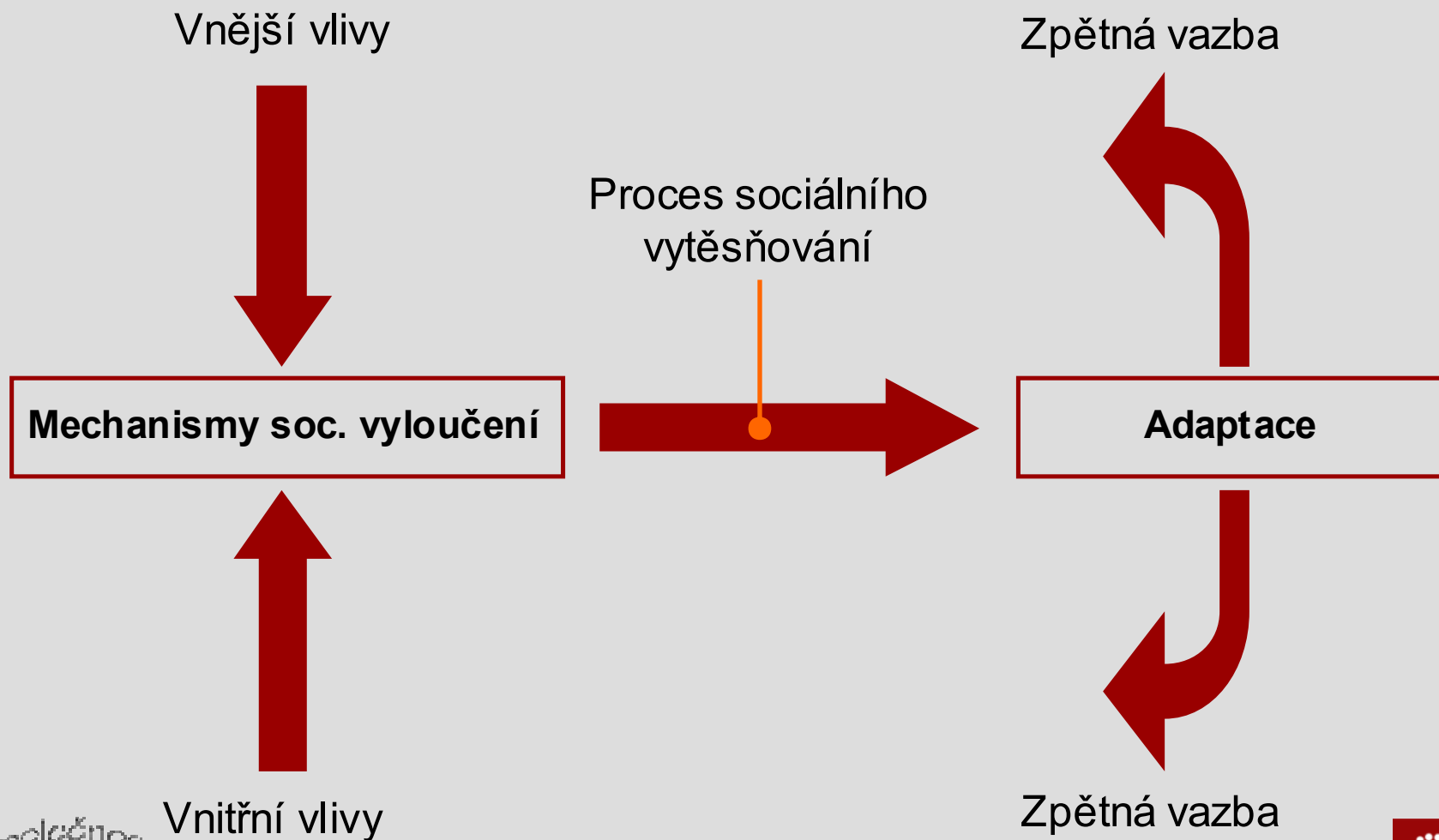

Jaké jsou mechanismy soc. vytěsňování?

- Prostorové vyloučení
 - Prostorová segregace sociálně znevýhodněných jedinců (ghetta)
- Ekonomické vyloučení
 - Vyloučení z trhu práce
- Sociální vyloučení (v užším smyslu)
 - Vyloučení ze sdílení sociálního kapitálu společnosti
- Kulturní vyloučení
 - Vyloučení ze sdílení kulturního kapitálu společnosti
- Symbolické vyloučení
 - Stigmatizace sociálně znevýhodněných jedinců
- Politické vyloučení
 - Vyloučení z občanských, politických a lidských práv

Jako sociální vyloučení působí?

Jaké jsou dopady sociálního vyloučení?

DIMENZE VYLOUČENÍ	PŘÍČINY	DŮSLEDKY	„RACIONÁLNÍ“ ADAPTACE
Prostorové	<ul style="list-style-type: none"> - Bytová politika obce - Neexistence koncepce sociálního bydlení 	<ul style="list-style-type: none"> - Nejistota bydlení - Tvorba ghett - Slabá sociální kontrola 	<ul style="list-style-type: none"> - „Neplatičství“ - Orientace na přítomnost
Ekonomické	<ul style="list-style-type: none"> - Nízká úroveň vzdělání - Diskriminace na trhu práce 	<ul style="list-style-type: none"> - Neuplatnění se na trhu práce - Orientace na šedou ekonomiku 	<ul style="list-style-type: none"> - Práce „načerno“ - Motivace ke kriminálnímu jednání
Kulturní	<ul style="list-style-type: none"> - Vzdělanostní status rodičů - Diskriminace na trhu vzdělání (zvláštní školy apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Nízká úroveň vzdělání - Neuplatnění na trhu práce - Nízké vzdělanostní aspirace potomků 	<ul style="list-style-type: none"> - „Vzdělání není hodnotou“ - Rezignace na vzdělání
Sociální	<ul style="list-style-type: none"> - Vyloučení ze sociálních sítí majoritní společnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Uzavřené sociální sítě bez slabých vazeb 	<ul style="list-style-type: none"> - Orientace na příbuzenskou síť

Modelový příklad vzniku „ghetta“

- Místní samospráva chce řešit problematiku neplatičů a rozhodne o zřízení „holobytů“, kam nastěhuje „problémové nájemníky“
- Vzniká sociálně vyloučená lokalita („dům hrůzy“ atp.)
- Dochází ke koncentraci sociálních problémů a obyvatelé lokality jsou fixováni v situaci sociálního vyloučení
- Na místo řešení problému dochází k jeho eskalaci
- Jeho řešení je finančně a organizačně náročné
- Samospráva rozhodne o prodeji problematického objektu, aby problém „vyřešila“
- Soukromý subjekt nemá na adekvátním řešení zájem...
- Zhoršení sociální situace, nárůst kriminality, děti v DD – nárůst celospolečenských nákladů

Situace v Plzni – vyloučené lokality

Název lokality	Městský obvod	Počet bytů	Odhadovaný počet obyvatel	Odhadovaný počet Romů v	Odhadovaná nezaměstnanost
Jateční, Duchcovská	ÚMO 4	94	200	70%	95%
Plachého	ÚMO 3	cca 40	112	90%	65-70%
Resslova	UMO3	34	107	90%	90%
„Vinice“ (Strážnická 1, 12)	UMO1	16	Cca 60	90%	90%
Železniční	ÚMO 3	20	33	cca 50 %	cca80%
Nádražní	UMO3	5	20	cca80%	cca90%
Plynární	UMO3	11	35	cca80%	cca80%

Situace v ČR

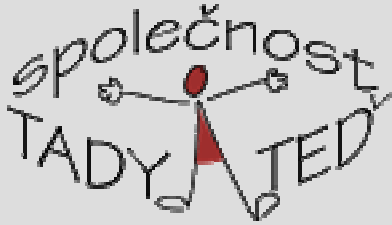
- Po roce 1989 mohutný nárůst sociálně znevýhodněných osob v důsledku ekonomického vyloučení vliv:
 - Přechodu na tržní systém
 - Restrukturalizace ekonomiky (terciární sféra)
- V 90. letech vznikají prostorově vyloučené lokality – ghetta, důsledkem:
 - Absence koncepce sociální inkluze
 - Zásahem místních samospráv a bytové politiky
- Nejvíce ohroženou skupinou jsou
 - Lidé z oblastí s vysokou nezaměstnaností
 - Romové
 - Imigranti

Proč je inkluze důležitá?

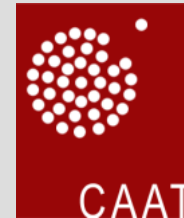
Protože proces sociálního vyloučení je:

- ✓ Je v rozporu s ideou demokratické společnosti
- ✓ Jedná se o společenský problém, který přináší řadu problémů (např. zvýšená míra deviantního chování, napětí ve společnosti, nutné zásahy státní správy)
- ✓ V neposlední řadě se jedná z ekonomického hlediska o drahou záležitost, a to jak pro samotné aktéry, tak i pro orgány státní správy a samosprávy

SPOLEČNOST TADY A TEĎ, o.p.s.

Centrum pro aplikovanou antropologii a
terénní výzkum při Katedře antropologie
FF ZČU

Romské/cigánské skupiny v ČR a SR

Mgr. Lenka Budilová

Romské/cigánské skupiny na území dnešní SR

- Začátkem 12. století se skupiny označované jako „Cigáni“ dostávají do Evropy (Byzantská říše)
- Na počátku 15. století přicházejí z Balkánu také do tehdejšího Uherska (tedy i dnešní Slovensko)
- Romové/Cigáni na Slovensku žijí usedlým způsobem života už několik set let - cigánské/romské osady na Slovensku
- V období do roku 1945 se obyvatelé romských/cigánských osad živili jako řemeslníci (kováři, košíkáři apod.) nebo pomocnými sezónními pracemi v zemědělství
- Po roce 1945 kolektivizace, vznik zemědělských družstev - konec možnosti pomáhat soukromým zemědělcům
- Po roce 1989 rapidní nárůst nezaměstnanosti, růst sociálního vyloučení

Jazyky a dialekty

Romština je indoevropským novoindickým jazykem, na území dnešní ČR a SR se mluví několika různými, navzájem ne plně srozumitelnými dialekty romštiny:

- ❖ Slovenská romština - 70-80% Romů/Cigánů na území ČR a SR
- ❖ Maďarská romština (tzv. ahi-dialekt) - J a JZ Slovensko
- ❖ Olašská romština - asi 10% Romů/Cigánů na území ČR a SR

Většina mluvčích zná pouze mluvenou, nikoli písemnou formu romštiny (o existenci společné pravopisné normy většinou nevědí).

- Kromě romštiny používají tyto skupiny obyvatelstva vždy ještě jazyk okolního obyvatelstva

- Romský etnolekt češtiny

Kultura

Budeme-li hovořit o kultuře, musíme si být vědomi toho, že pojem kultura má několik charakteristických rysů - kultura je:

- Negenetická (předává se učením); nesouvisí s rasou/ antropologickým typem
- Sdílená - kultuře odpovídá určitá společnost
- Nevědomá
- Adaptivní
- Pojem kultura je nehodnotící

Romské/cigánské skupiny - kulturní specifika

Nejedná se o homogenní skupinu - „romské/cigánské populace“ se dělí podle tří základních kritérií:

- ❖ Subetnická příslušnost
- ❖ Rituální ne/čistota
- ❖ Příbuzenství

Subetnická příslušnost

- ❖ Slovenští Romové/Cigáni
- ❖ Maďarští Romové/Cigáni
- ❖ Olašští Romové/Cigáni (původně kočovní, do r. 1959)
- ❖ Němečtí Romové/Cigáni - Sinti

V České a Slovenské republice žije několik různých podskupin Romů/Cigánů, které se liší jazykem/dialektem a jsou vzájemně endogamní (nedochází mezi nimi ke vzájemným sňatkům). Členství v těchto skupinách se získává narozením.

Rituální ne/čistota

- Víra v existenci kvality rituální čistoty a nečistoty, nikoli v hygienickém smyslu
- Člověk se jako rituálně čistý nebo nečistý rodí
- Během života se lze znečistit - např. společným jídlem, sexuálním stykem nebo sňatkem s rituálně nečistým (z toho plyne zákaz společného stolování a sňatků mezi rituálně čistými a nečistými)
- Rituální ne/čistota ovlivňuje kvalitu samotného lidství

Příbuzenství

- Sociální skupiny jsou vytvářeny na základě příbuzenské příslušnosti
- V rámci příbuzenské skupiny důraz na sdílení (majetku, zdrojů), kolektivismus
- Absence intimity, osobní zodpovědnosti, individuality
- Hranice příbuzenské skupiny se nekryjí s hranicemi lokality (např. cigánské osady či městského ghetta)
- V jedné lokalitě dnes žije zpravidla řada vzájemně nepříbuzných skupin

Romské/cigánské skupiny na území dnešní ČR

- V předválečném Československu žily skupiny českých a německých Romů/Cigánů (populace asi 6000 lidí)
- Během 2. světové války byla tato populace téměř celá vyvražděna (po válce asi kolem 600 osob z původních českých Romů/Cigánů)
- Po roce 1945 v rámci osidlování vylidněných pohraničních oblastí migrace Romů/Cigánů ze slovenských osad
- Romská /cigánská populace žije zejména v pohraničí (severní Čechy apod.), zaměstnávání v průmyslu a stavebnictví
- Po roce 1989 krach řady průmyslových podniků, nezaměstnanost, sociální vyloučení

Současná situace

- Po r. 1989 politické a společenské změny, restrukturalizace ekonomiky
- Nezaměstnanost, práce načerno, závislost na sociálních dávkách
- Bytová situace, vytlačování romských/cigánských populací do příměstských ghett (např. Ústí nad Labem) - vysoké nájem (,,cikánská činže“), ubytovny
- Romské elity a romský byznys, ustavování „romského národa“

Děkujeme za pozornost

*

budlenka@hotmail.com

michaela.hirtova@tadyated.org

laco.tousek@centrum.cz